

שכר שדכנות - חילוקת שכר בין כמה שדכנים [שבועה]

שדכן אמצעי

ערוך השלחן אבן העזר סימן נ-מב [1]
חוט שני [ר' נסים קרליץ שליט"א] אות ב-ג [1]
שו"ת הליכות ישראל סימן ל' [2-4]

Optional שו"ת אבני נזר חו"מ סימן ל"ו [5]

גדר של אמצעי

שו"ת ויען דוד ר' חיים יוסף דוד וויס שליט"א ח"ב רל"ט-ב ד"ה והנה [6]

מי שנתן רעין לשדכן

שו"ת חוט שני (הובא בהג' רע"א) סימן ג' [7]
שו"ת בצל החכמה ח"ג סימן י' אות ג' [8]
ר' חיים קניבסקי שליט"א שאלה יא [6]

אם נפסק

שו"ת הליכות ישראל סימן לה [9-11]

שדכן ששידך בני זוג משתי ארצות שונות ובאחד משלמין שכר ביוקר ובשני בזול

פתחי תשובה אבן העזר סימן נ' אות ט"ז [12]
שו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב סימן נז [12-13]

מה כי אין ביכולת להעמיד זה על קו הדין ובשכר
 השרכנות נוטלין מסכום הגדול של הנדוניא ויש מקומות
 שמשלמין חמשה חלקים למאה שנים ומחצה מכל צד
 ויש מקומות שמשלמין ששה חלקים למאה ויש שנוהגין
 כשאין נהר מפסיק בין הצדדים משלמין ארבע למאה
 ונהרא נהרא ופשמיה וזהו וודאי דאין לטום אחד
 מהצדדים להכניס קרובו או אהבו להשרכנות כשהתחילו
 שרכנים אחרים לעסוק בזה דזהו כמעט גול גמור ולא
 גרע עכ"פ מעני המהפך בחרדה ומ"ם יש שאין מקפידין
 בזה אבל אין לזה מעם נכון ואם אמר השרכן מתחלה
 שיעסוק בחנם אין לו שכר שרכנות ושנים שנשבעו
 ול"ו שישאו וא"ו ועבר אחד מהם או שאחד לבד נשבע
 נתבאר ב"ד סי' רל"ו ע"ש:

הקנם אלא רוצה למשכן ומשכון הרי אין כאן אם לא
 אמר תוכה בגוף החפץ או יתחייב לו מן הדין נכ"ל וכ"מ
 ועוד דהן אמת דאין בזה משום אסמכתא מ"ם והו
 לענין חיובו אבל המשכון אינו קונה אם רוצה לנבות
 מן המשכון אם לא עשה כמ"ש נ"ו ולתירוץ זה החיוב
 נשאר עליו ויכול לעכבו בתורת משכון אבל אינו קונה
 גוף המשכון למוכרו וליתנו במתנה וכח"ג אבל לתירוץ
 ראשון גם החיוב בטל:

מב דינו שרכנות נתבאר בח"מ סי' קפ"ה והמנהג
 אצלינו למלק השרכנות מיד אחר התנאים ואפילו
 נתבטל אח"כ השידוך אין מחזירין השרכנות והמנהג
 שהמתחיל נוטל מחצה והגומר מחצה ומי שעסקו באמצע
 מדינא אין להם כלום ומ"ם המנהג ליתן גם להם דבר

חוט שני [ר' נסים קרליץ שליט"א]

א. המליע הנעת שידוך לז' הצדדים, דינו
 כמתחיל את קשר השידוך, ואף אם לא
 המשיך לטפל בקשר זה כגון בסידור הפגישות
 בין המדובר למדוצרת וצין ההורים, דינו
 כמתחיל את השידוך ולא כאמצעי המקשר בין
 הצדדים, ודינו לקבל שליש מדמי השדכנות.

ב. אחד המליע הנעת שידוך לז' הצדדים ולא
 המשיך וכנ"ל, וצא אחר והמשיך לטפל
 בהנעה זו ע"י סידור הקשר והפגישות
 וכיוצ"ב והציא לגמר השידוך ציניהם, דין
 המליע הראשון לקבל שליש מדמי השדכנות,
 והשני שהציא לגמר השידוך מקבל שני שליש
 מדמי השדכנות.

ג. אם השני הנ"ל טיפל בשידוך זה אך לא
 הציא לגמר השידוך, וצא שלישי והציאו
 לגמר השידוך, דינם, שהמליע מקבל שליש,
 והאמצעי מקבל שליש, והגומר מקבל שליש.

הליכות שו"ת ישראל

בשותפות ויש לדמותו להא דמבואר בחו"מ סי' רס"ט דבנתרצה לקנות בשותפות מהני, ואינו נאמן לומר שחזר בו מהשותפות וקנאו לעצמו.

וכן קי"ל כמבואר בטרו"ן סימן קפ"ו ובאחרונים, (הרי מפורש שפסק שמהני ההסכם ביניהם ומחוייב לתת לו מחצה השדכנות) וה"נ בנדון דידן כיון שנתרצה להתעסק בזה, ושיהיו שותפין בדבר, אף שאומר כעת דחזר מן השותפות, אינו נאמן בזה, (וכמו שכתבתי דאינו נאמן), אלא דגם בזה כיון דעיקר הטעם דאינו נאמן שחזר בו, אינו אלא משום חזקה שליח עושה שליחותו ושארית ישראל לא יעשו עולה, וכמבואר מפוסקים, א"כ כ"ז היכא דלא הי' לו שום עילה וטענה לחזור בו מן השותפות, אבל בנדון דידן דהשדכן טוען דחזר מן השותפות, משום דביקש ממנו ליתן לו הוצאות הנסיעה לטשערנוויטץ, והוא מיאן לתת לו חלק, ולכך חזר בו מן השותפות, י"ל דשפיר נאמן, דלא שייך בזה דשארית ישראל לא יעשו עולה, דאינו בדין שהוא יוציא הוצאות על הספק משלו, והוא יהי' שותף לריוח שדכנות, וכיון שהי' עילה וטענה לחזור בו, ל"ש לומר חזקה שליח עושה שליחותו ושפיר נאמן שחזר בו, ואף שחבירו מכחישו בזה, וטוען שמה שביקש ממנו הוצאות, דרך שחוק ביקש, ומעולם לא אמר לו שהוא חוזר בו מן השותפות, עכ"פ בשבועה נאמן לכן אם ישבע השדכן שכן הי' כדבריו שחזר בו, אין לאח המחזותן שום חלק בשכר שדכנות כנ"ל ברור ודין אמת עפ"י דתוה"ק ומה טוב יעשה אם יפטר ביניהם שלא יבא לידי שבועה עכ"ל, ומדבריו יוצא שאם יש לו סיבה מוכחת ומתקבלת על הדעת שחזר בו מתחילה מן ההתחייבות נאמן בזה, אבל בודאי לענ"ד נראה שחייב לשלם לו עבור מסירת ההצעה המוצלחת כפי שיעריכו מומחים בזה, אבל אין לו עילה וטענה לחזור בו אינו נאמן, וכבר כתבתי שאם אין עדים בדבר נאמן לומר שחזר בו מצד הפה שאסר הפה שהתיר, ואם יש עדים על ההסכם ביניהם, ושוב טוען שעוד לפני שהתחיל להתעסק חזר בו אינו נאמן, עפ"י הראיות שהבאתי, וכפי שהביא בעל "שאלת שלום", וכמו שהוכחתי מהראשונים ואחרונים שאחרי שהרויח אינו יכול

לבטל השותפות ולטעון שביטל לפני הריח אינו נאמן, ועפ"י הראב"ן והמרדכי.

סימן ל

שאלה:

איך מחלקים שכר שדכנות, או דמי תיווך אם השדודך והמקח נגמר ע"י כמה אנשים.

תשובה:

באם המתחיל עשה מה שמתחיל צריך לעשות והאמצעי עשה מה שאמצעי צריך לעשות, והגומר עשה מה שגומר צריך לעשות או מקבל כ"א שלישי, וכך המנהג.

מקורות

כ"כ הגוב"י מהד"ת חו"מ סי' ל"ו וז"ל, ואם הענין נגמר ע"י שנים או שלשה הכל כפי מנהג המדינה עכ"ל וכך המנהג שנותנים שליש למתחיל, ולאמצעי, ולגומר וז"ל הפתחי תשובה בחו"מ סי' קפ"ה ס"ק ג' בא"ד ועיין בעט"ץ ס"ק י"ז שכתב מצאתי כתוב בפנסק ארצות, דהמתחיל והגומר יחלקו ביניהם בשוה, והמתחיל לא נקרא אלא מי שאמר כמה אתה נותן (פירוש שידבר אודות נתינה) ואמצעי לא יקח כלום, אבל ראיתי נוהגים שמחלקים ג' חלקים שליש למתחיל, ושליש לאמצעי ושליש להגומר ע"כ, ובספר "שב יעקב" סימן י"ג בנדון דו"ד שהי' בעסק שדכנות בין המתחיל והגומרים והשיב דבר זה תלוי במנהג המדינות, ואני כאשר ראיתי המנהג בעיר מולדתי בק"ק פראג ליתן להמתחיל שליש כן נהגתי פה במדינת זו עכ"ל וכך נהגו בתי הדין באה"ק לתת שליש למתחיל ושליש לאמצעי, ושליש לגומר, אבל הב"ד מתאמצים לחקור ולדרוש גופא דעובדא היכי הוי כי לפעמים המתחיל הוא גם שותף לאמצעי, כי גם הוא קירב הצדדים ופעל בענין הזה, אלא שהאמצעי עזר לו בזה, ואז מגיע למתחיל שליש מצד מתחיל וחצי שליש בתור שותף לאמצעי.

וכן שכיח שהאמצעי הוא שותף לגומר כי גם הוא פעל לגמור השידוך או המקח, אלא שהגומר עזר לו בגמר הדבר, ואז מגיע לו חצי שלישי בתור שותף לגומר, ולגומר חצי שלישי, וקשה לי לצייר ציורים ואופנים כזה, כי בכל מקח או שידוך יש כל מיני סיבות ומניעות שונות, והב"ד או הדיין מבררים וחו"ד היטיב את כל הפרטים בזה.

וגם לפעמים קורה שהמתחיל רואה שצד א' מתעקש בענין הפרטים ועומד על דעתו להשתתף רק בסכום כו"כ, והמתחיל שחושב שפלוגי יכול להשפיע עליו שישנה דעתו, ויסכים להוסיף על הסכום, שולח אותו לצד ההוא להשפיע עליו, ולבסוף לא השפיע כלום, והצד השני הזכרח להסכים כפי שצד א' התעקש, והדבר נגמר, ואח"כ בא לבקש אותו פלוגי בתור אמצעי, ובאמת לא פעל כלום לא מגיע לו כלום, ואם ראובן הציע החתן לשמעון עבור בתו ולזוי הציע בתו של שמעון לחתן, והיו רק מתחילים, כ"א נוטל שלישי מצד א', כ"כ השב יעקב בסי' י"ג, וב"שאלת שלום" הובא בתשו' הקודמת פוסק דמתחיל מצד אחד לא מגיע לו כלום, אבל המנהג אינו כן, אלא נוטל שלישי מצד אחד, ובתקנות מהר"ל מפראג תקנה ג' וז"ל להגיד קושט דברי אמת, השדכנות נחלק לג' חלקים, חלק א' למתחיל, וחלק א' לאמצעי, וחלק א' לגומרים תקנה ד' מתחיל מצד אחד יגיע לו חלק משדכנות, אבל האמצעים צריכים להיות משני הצדדים, וגומרים נקראים דוקא אותן שהיו אצל ח"כ, ואם לא היו אצל ח"כ אע"ג דהיו בשעת כתיבת תנאים אינו נקרא גומר, עכ"ל ובערוך השולחן סי' קפ"ה סעיף י"ב כתב, כשרבים הם השדכנים, אין בזה דינים קבועים, ובתקנות נמצא דרך המתחיל והגומר יקחו והאמצעי ולא כלום, דמדינא רק המתחיל והגומר העיקר, והמתחיל שהציע הדבר, והגומר גומרה, ע"כ ראויים לבא על שכרם, אבל האמצעי מה עשה, מ"מ נהוג עלמא ליתן קצת חלק גם לאמצעי, והמתחיל נקרא מי שהציע השידוך מה שלא ידעו או לא עלה על דעת הצדדים להתקשר ואפילו לא עסק בפרטים, אבל בלא"ה לא היו גם מתחיל, אם לא שנכנס בפרטים ובאיזה מהפרטים עשה השוואה ביניהם ואף שהי' אח"כ גומר מ"מ

נקרא מתחיל, ואם גם אחד מפרטיו לא נתקיים לא הוי מתחיל כלל, וראוי לכל ירא אלקים כשאחד מציע לפנוי שידוך שיכול לגמור הענין שלא יכניס אחר בזה, אפילו אהבו וקרובו, אם לא שרואה שעי"ז בלבד לא יוגמר השידוך, ועכ"ז אם הכניס אף שלא עשה כראוי אין להשדכן תביעה עליו, ובדרך כלל א"א להיות דינים קבועים בזה, והדיינים למראה עיניהם והבנת לבם ישפטו בצדק עכ"ל.

וז"ל הגאון ר' ידידי' טיאה וויל זצ"ל בנו של בעל "קרבן נתנאל", הובא בירחון "מוריה" חודש אב, שנה חמישית, גליון א"ג, מה שהעלה בתשובה "שב יעקב" חלק חו"מ סימן י"ג דלא מקרי מתחיל, אלא א"כ עשה פעולה טובה אצל הדבר ההוא, הואיל שבע"ד אינו מרוצה, והביא רא"י מן עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל הלא משה התחיל בדבר, וכן דוד המלך בבנין ביהמ"ק עיי"ש (דשם מוכיח שלא נקרא העלאת עצמות יוסף ע"ש משה, ולא בנין ביהמ"ק ע"ש דוד, אעפ"י שהם התחילו בדבר, משום שלא פעלו פעולה טובה, ומוזה מוכיח שלא נקרא מתחיל אלא א"כ עשה פעולה טובה, כ"כ השב יעקב) זה לא אבין, הלא משה טרח והלך אצל סרח בת אשר, ושמע היכן יוסף קבור, עד שעמד על שפת נילוס וכו' וילדעת ר' נתן ה"י קבור בקברניט של מלכים כדאיתא במס' סוטה דף י"ג, וכן דוד שלמד כל תבניה ביהמ"ק והכין אוצרות, וגם כרה שיתין וקנה גורן ארוונה, זה לא מקרי פעולה טובה, וזה נגד השכל, אלא הודאי דיש למשה רבינו וכן לדוד המלך נמי השכר כאילו גמרו, אמנם המצוה היא נקראת על שמו של הגומר, וזהו דוקא בענין המצוות, והטעם כמו שכו' בעל זור הקודש בכראשית רבה פרשה פ"ה, דמכל מצוה נברא מלאך, ואם הוא מתרשל לגומרה, נעשה עליו קטיגור, משא"כ במשה דודו מן השמים עכבו אותם ובודאי יש להם שכר טוב, וכו' והאיך למידין דבר ממון מן דבר מצוה, ורא"י דהרי שדכן יש לו נמי דין פועל, וכי אם אחד שהתחיל במלאכה, ובא אחר וגומרה, האיך יעלה על הדעת שלא ישלם לראשון שכר פעולתו ומלאכתו, עכ"פ לענין מתחיל ודאי לענ"ד לא בעי פעולה טובה, רק אם ידוע ובע"ד מודים שהוא המתחיל בדבר, ינתן לו כתקנה, אמנם בהא מודינא

להריב הנ"ל שהאמצעי וגומר לא משתלמין אא"כ עשו פעולה טובה, ולפי פעולתו ישלם עכ"ל, והגאון הזה בתחלת דבריו רצה להשוות ענין מתחיל להא דאיתא בביצה דף לז. והביאו הרמב"ם בפרק ט' מה' שבת, אחד שפת הקדירה, ואחד נתן המלם, ובא אחד ונתן את התבלין, ואחד נתן את האור, ואחד הביא עצים, ואחד ה' מגיס, אחרונים חיובתן משום מבשל והראשונים פטורין, ועיין בכ"מ ובלח"מ הרי דאזלינן בתר הגומרים, וכן רצה לדמות להא דאיתא בב"ק דף כ"א, והביאו בח"מ ס' ת"ר, אחד חפר בור ט' טפחים, ובא אחר להשלימה לעשות י' דאחרון חייב, ש"מ דאזלינן בתר הגומר וע"ש בזה פלוגתא דר' ורבנן, והגאון בעצמו בסוף דבריו דחה הדמיונות הללו, וז"ל ומיהו יש לדחות דאינו דומה איסורי שבת, לדיני נזיקין, דאילו באנו לחייב להאי גברא אז תליא בגומר, משא"כ לענין פועל ושדכן וסרסור עכ"ל.

והנה בדמי תיווך ג"כ הדין כמו בשדכנות שיש מתחיל ואמצעי וגומר, וכמו שכ' ה"ש יעקב" לענין מתחיל בשדוך שצריך דוקא שיעשה פעולה טובה, ואם לאו לא מקרי מתחיל, והבאתי דברי הגאון הנ"ל שחולק על השב יעקב, ובספר "חוקי דרך" כתב במתווך לא נקרא מתחיל אא"כ דיבר מענין מחיר הכית או הסחורה, אבל אם לא דבר מענין המחיר לא מקרי מתחיל, ובספר "משמרת שלום" כתב דזה דוקא אם דבר הנקנה הי' ידוע לקונה גם מבלעדי המתווך, רק אז לא מקרי מתחיל אא"כ התחיל במו"מ בענין מחיר הדבר, ובאמת אם לא עשה כך לא פעל מאומה, כי הידיעה שיש לפלוני סחורה למכור, או שהבית הזה עומד למכירה ידע הקונה בעצמו, א"כ לא חידש המתווך כאן שום דבר, אבל אם הקונה לא ידע שהבית הזה עומד למכירה, או שלפלוני יש סחורה למכור, והמתווך שגילה לו הדבר חידש לו דבר חדש, ומש"כ נקרא מתחיל אעפ"י שלא דבר עמו בענין המחיר, ולפי"ד יוצא שאם אחד הציע לחבירו דירה במקום פלוני שהיא עומדת למכירה, אעפ"י שלא דבר מענין מחיר הדירה, יש לו דין מתחיל, כי בעצם הדבר שגילה לו מקום הדירה שעומדת להמכר נקרא מתחיל.

וכהיום יש מנהג אצל המתווכים שהם מחתימים את הפונים אליהם כענין קניית בית, או מכירת בית, שישלמו עבור מה שהם מוסרים להם הכתובת, ולפעמים רושמים לפני הקונה רשימה ארוכה של דירות שעומדות להמכר, והקונה הותם על התחייבות שבאם איזה דירה מן הרשימה הזאת יקנה, ואפי' אם בעצמו ינהל המו"מ עם המוכר ויגמור הדבר חייב לשלם לו שני אחוזים, בהתאם למנהג המדינה, ובאמת, אפי' לפסק של בעל ה"משמרת שלום" יש לו רק דין מתחיל, ולבעל "שאלת שלום" יוצא שמתחיל מצד אחד לא הוי מתחיל כלל, ולבעל "שב יעקב" מגיע לו שישית, שליש רק מצד אחד, ויש פוסקים רק חלק שמינית, עכ"פ כיון שחתם על התחייבות שישלם למתווך עבור הידיעה בעצמה כל דמי התיווך, חייב לשלם כפי שהתחייב וכן פסק בס' פנים מאירות חלק א' סימן צ"ז דאם חתמו הצדדים למתווך, או לשדכן שטר התחייבות, חייב לשלם כיון דיכול להתחייב גם במה שאינו חייב יעו"ש.

ולהלן נמשיך בעזה"י לדון בעניינים הללו בדו"ד בין המתחיל והגומר.

סימן לא :

שאלה :

איך הדין אם קרובים נכנסו באמצע המו"מ של השידוך או התיווך וגמרו אם מגיע להם שכר שדכנות או דמי תיווך או לא, ואם מותר לכתחילה להכניס קרובים או רחוקים שיגמרו הענין.

תשובה :

אם נכנסו מתחילה ע"מ לקבל שכר שדכנות וגילו דעתם על כך בודאי חייבים לשלם להם בהתאם לפעולתם אם אמצעי או גומר ואם אמרו להם שיכנסו לענין בתור קרובים ובע"ד ושתקו, לא מגיע להם שכר ואם צד אחד מרגיש שהשדכן או המתווך אינו מסוגל לגמור הדבר או שמתעצל בזה, מותר להכניס קרובים או רחוקים שיגמרו הענין, וכל הפרטים בזה יתברר בהמשך התשובה.

החוס. ובמשכון עדיף יותר שהמשכון יודו. על כן לכולי עולמא חשוב שלו הואיל ויכול למוכרו שלא בצית דין:

מעשה בשכירות שאין קונה משכון. מ"מ כשאמר בפירות ואי לא שקליי באחננך וא"ל שום שומא וגציי ודאי א"ל צ"ד וחשוב מעשה שלה כמו קנין משכון. ועל כן לא מביטא לשיטת החוס' (פסחים לא): במשכון אפי' לא גבאו לבסוף היו שלו עד הגציי דחשוב מזכור בשעת ביאה. אך אף לפי שיטת הרמב"ן ז"ל דכשפדאו לבסוף לא היו שלו היינו כמו בחי ערי חומה דכשפדאו היו הלוואה למפרע אף דרמנא קריי מכר מ"מ פשיטא להש"ס דכשפדאו היו הלוואה למפרע ומוכיח מזה דהחירה תורה רציה צבתי ערי חומה. א"כ הוא הדין במשכון אף דקונה מ"מ כשפדאו נחבעל הקנין למפרע. והחוס' לשיטתם באיזו נשך (ס"ד): דבאמת לאו רציה מן החורה דמכירה הוא אלא מדרכנן. ומ"מ גם לדעת הרמב"ן עד הפדיון בחזקת המלוה רק כשנפדה אגלאי מילתא למפרע. דומה לבחי ערי חומה ודו"ק. על כן חשוב מזכור בשעת ביאה. ובמוכר במעות הואיל ברשות מוכר קיימא לחזרה חשוב עד עתה בחזקת המוכר שהרי קיימא ברשותו לענין אוסין רק כשלא חזר עד שמשך אגלאי מילתא למפרע שהי' שלו מתחילה. על כן לא חשוב מזכור בשעת ביאה:

נשוב להג"ל דמדברי הרמב"ם בהלכות תרומות מוכח שאם לא חזר עד שמשך לא נחבעל קנין מעות כלל:

והנה הקשיה על ספר גאון יעקב מטוקן האנה שהקשו החוס' צ"ק (ע): הא פירי לא עבדי חליפין הא י"ל כפשיטות שלא חזר צו ומשך דבשמה היו קנין למפרע וקם לי' דדרבה מיני. ולדידי לא קשה דוודאי אין דיוו של הרמב"ם אלא במקום שאסור לחזור דקאי עליה דמי שפרע אבל במקום שמוחר לחזור הא וודאי חשוב של מוכר לגמרי אפי' לא חזר לבסוף. כמ"ש הר"ן (סוף פ"ק דע"ז) שאם נעל הגוי הבכמה על מנת לבקרה ועשהה מלאכה אין צו משום שניתת בהמתו כיון שציד הגוי הדבר תלוי ואין המוכר יכול לחזור חשוב של הגוי אף אם לבסוף חזר הגוי והחזיר הבכמה. הי"נ כיון שציד המוכר לחזור אף שלבסוף לא חזר עד עתה היתה הבכמה שלו וכ"ש הוא שהרי מתחילה היתה הבכמה שלו. וידוע חילוק החוס' פ"ק דפסחים (ו.) גבי ארנווא. וא"כ צמוכר גניבה שאין צו מו שפרע. [אפי' הי' המקח קיים כגון המוכר לאחר יאוש] דאין לך מקח שנעשה באיסור יותר ממוכר גניבה. וכיון שמוחר לחזור הא לא חשוב מכירה כלל כדברי הר"ן הג"ל:

הק' אברהם

סימן לו

ב"ה מה טאכטשאב

ל ר ב א ח ד

שאלה. שדכן אחד שידך לגביר אחד שידוך עבור בנו עם צח גביר אחד ועשה כל התפעלות

ושדלנות כראוי לשדכן הגון וקירצ דעמס ואחר כך שידך אצי הצח את צחו עם אחר. אך להגביר הזה היתה צח לעירר ממנה וצאו אח"כ שדכנים אחרים עד שגמרו שהשדך אצי הכן עם עלם זה בעלמו לצח הגביר הזה האעירה. ועתה חוצע השדכן הראשון שדכנות צעענותיו כי פעולתו היתה נכרת שיעקר הדבר לקרצ שיהי' המחוחנים ראויים להתחתן מאלד מעלתם ומאלד עושרם ויחוסם ועיב העלם:

ובע"ל הציא ראי' מס' משפט שלום [לא נודע לי מי הוא] שהציא בנדון מי שסרסר לאחד בית לקנות ובינתיים נמכר לעבו"ס וחרר הלווקה הג"ל וקנהו מעבו"ס בחוספת דמיס והסרסור הראשון חוצע שכר סרסרות והציא שו"ת שב יעקב (סי' י"ג) והעלה דאם דברי הסרסור גרמו להטות לב הקוצה הג"ל לשלם מקח זה נריך לתת לו חלק ששית כדיון מתחיל מאלד אחר. וצו השדכנים מכבר השיגו כל השדכנות כי צעת התנאים לא הי' נודע להשדכן הראשון מזה אם עשו התקשרות:

תשובה. הנה בשדכנים יש מתחיל וממולט וגומר והממולט הוא המקרצ דעות המחוחנים בדבר הנדוניה וכדומה. והנה זה השדכן הראשון אין לו טענה רק שיהי' כמו ממולט. כי לא התחיל בשידוך עם העלמה השני' כלל אך שמ"מ קירצ דעות המחוחנים. וע"כ לפי מה שהציא צפ"ח (אבי"ע סוף סי' י) [צטט ספר חוקי דרך] דלאמנטי אין נוהנים כלום רק למתחיל ולגומר אין טענה לזה. אך בחשו"ב שב יעקב (סי' י"ג) מביא צח מנהגים כי יש מקומות נוכחים כג"ל אך יש מקומות נוהנים למתחיל שלש וללאמנטי שלש ולגומר שלש:

גם זאת ג"ל כי אלל דל הכלה ודאי אין מגיע לשדכן הראשון כלום. כי זה פשוט שחייב שדכנות חל על החתן והכלה כי להם עשה הטובה רק שהמחוחנים משלמים עבורם ובג"ד שלא נתכוון שדכן ראשון לעשות טובה לעעירה כי נתכוון לגדולה ובגרמא נעשה טובה לעעירה אין מגיע לו ממנה כלום:

וגדולה מזה כחצ כר"ף (צ"מ בסוגיא דשבח) דכשלא עשה ע"מ להשתלם ממנו אינו מחוייב כל שכן בנדון דידן:

ול"א דמי לנתכין להכרוג את זה והרג את זה או נתכוין לצוים את זה ובייש את זה דקו"ל דחייב. דשאני התם דמלרפין כוונתו לזה עם מעשיו לזה להתחייב. אבל בג"ד לא תחייב לעירה בשביל שנתכוין לצכירה:

נמצא לפי מנהג בעל חוקי דרך אין לו כלום. ולפי מנהג האחר יש לו טענה בחלק ג' מן דל החתן לבד היינו חלק ששית מכל השדכנות. ואם יש ספק איך המנהג יש לו טענה בחלק י"ג מכל השדכנות. ואף זה רק טענה. כי לנדון משפט שלום שהציא מעלתו אינו דמיון כלל. דהתם נעשה סרסור באותה עדה רק שנשתנה המוכר משא"כ בג"ד שעלמה אחרת היא. על כן בחלק זה יבטאו תמימים. ואם לא יתראו צבילוע אין צי כוח להוליא ממון כי הדבר ספק. גם מ"ש שאם ספק איך המנהג יש לו טענה בחלק י"ג אינו צרור כי אפשר לדמות לספק ובני יבס יבמות (ל"ז) לכך הוכח בדקך צילוע:

הק' אברהם

ב

והנה זה צרור שאם היה הדבר נגמר בלי אמצעים,
 ---היה כמקייע שאין צו ממש, וכמו שכחתי לעיל.
 וכן כתב בשו"ת הליכות ישראל (סימן ל') בהדיא בשם
 בנו של בעל קרבן נחנאל וו"ל, אמנם זהו מודינא להרב
 הנ"ל שהאמצעי וגומר לא משתלמים אלא אם כן עשו
 פעולה טובה, ולפי פעולתו ישלם, עכ"ל. וו"ל השב
 יעקב, דודאי הראשונים לא תקנו לתת שכר בחנם אם
 לא פעל שום דבר בעולם, עכ"ל.

ויען דוד עמוד מס 170 ב' אהע"ז, חו"מ וויס, חיים יוסף דוד בן פנחס הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שם הפוסקים הגר"ח קנייבסקי שליט"א תשובות

י. שאלה:

שדכן שעשה שידוך וקיבל שכרו, ואח"כ התבטל השידוך (ולא מחמת שהשדכן הטעה את הצדדים) האם צריך
 השדכן להחזיר הכסף,

תשובה:

עיון חו"מ סי' קפ"ה ס"י.

יא. שאלה:

שדכן שדיבר עם צד החתן בלבד, ופנה השדכן לשדכן אחר שיציע השידוך לצד הכלה, האם מחלקים
 את שכר השדכנות שוה בשוה או שלהשדכן הראשון מגיע יותר.

תשובה:

הצד השני מושלם לשדכן שלו, אבל השדכן צריך להחזיר חלק להראשון כדין מציע.

א נדרשתי כמו' המי הגאון מהר"ר כ"ץ מה דעמי
 חס הבכור נוטל פי שנים כהוב גמור
 שנשטר חס השטרות כחונ' כמו שרגילי לכוזבי בק"ק
 פראג שהגלוה הגיה תאה ר"ט והלוה מאתי' ויועסק הלוה
 צהס לתועלת השותפות ויקה המלוה שנים הריוח וכריוה
 גן יסיה ההפסד ובעבור שכל טורה עמלי ומזוט נוהן לו
 הנדירה לנוה עיכול לכלקו בדבר קצוב כל שבוט וכיון שהו'
 שותפות רונה הבכור ליכול פי שנים וזאה השבתי בקילר כי
 לא הכלני הזמן להאריך נראה כי מה שהשיאו לבכור לבקש
 נישוט פי שנים הטעם הכחב בהשנות קולון סי' קמ"ה מה
 שהגיה המה שהיה לו בהשפות ביד אמרי' במקומו' אחרים
 חן מביתו או אפי' מעירו הוא דבר פשוט שהשוב מוחוק
 הלכו שהיה לו בהשפות כאילו היה ליה תחת ידו דפשיטא
 דלא השיב מלוה מה שהצירו מתעסק בשלו שהרי גוף הממונ
 שלו עכ"ד והס מובאים בנ"י ובש"ע סי' רע"ה חבל אין
 בדברי' דומי' זה לזה כלל דהתם לא חיירי חלא כשיש מן
 השותפו' בעין כסף וזהו כסף אז הוא מקרי מוחוק שהוא
 כאילו תחת ידו וחפי' חס אינו יכול ליטלו כל שעה שירצה
 כגון שחן אורו ביד המתעסק (ואין המתעסק יוכל לסלקו
 בדבר אחר) לזמן והמתעסק נוטל ג"כ חלק בריוח מ"מ כל
 העסקא הוא בעין והעסקא הוא שבק המורש בעלמו ואין
 המתעסק יוכל לסלקו בדבר אחר ומקרי מוחוק חבל בענין
 השטרות הגזכרי' שאין העסקא בעין כלל ויש רשות ביד
 בלוה לסלקו במה שירצה הא וודאי מלוה מקרי ראוי וראיה
 אע"ג שאין הלוה רשאי להוציאו לזרכו דהא גבי עסקא
 אמרינו בהמקבל להכי קרי ליה עסקא דא"ל להכי יתיבנת
 לך לאעסוקי ב' ולא למשחי' ב' שכרא אפי' גבי פלגא
 ודמלוה וכ"ס לגבי שותפו' מ"מ כיון שביד בלוה לסלקו
 בדברי' אחר' שאינם מן השותפות כשאר מלוה וראיה לזה
 מדאמרינו בפ' י"ג דף קכ"ה דפריק חזיי לרבא מ"ס מעות
 דלאו גני מעות שבק אצוהו קרקע נמי לאו האי קרקע
 שבק אצוהו וכן הקשה לרב נחמן ואסיקנא דרב נחמן ורבא
 טעמא דבני מערבא קאמרי וליא לא ס"ל הכי חלא אין
 חילק גבי קרקע או מעית אין הבכור נוטל פי שנים
 ומשמע מזה דהא דמסיק רב פפא הלכת'
 אין הבכור נוטל פי שנים במלוה היינו משום טעמי' דאקשי
 חזיי לרבא משום לאו גני מעות שבק אצוהו ולאן האי
 קרקע שבק אצוהו והך טעמי' שייך נמי בעניין השטרות
 אשר בפראג ולא אמרי מהר"י קולון חלא כשיש השותפות

בעין דשייך לומר דהני מעלטלי שבק אצוהו ויעין מד
 שס צפוני' ומפני טרדה ההמלח זמן הלימוד לא יכולת
 להאריך כאשר עס לבני ואס שניתי יודיעני :

ב רגילין העולם לומר שדכן שאמר חסדך לך שידוך
 פלוני צהס בלי שטר אעפ"כ מרובי' ליתן שכרו
 ואין לזה שורש ועיקר כלל בהלמוד או בשום פוסק ולכן
 חני לומר נשתקע הדבר ולא נאמר חלא חינוהוין לו שטר
 כלל וכובדין הסרסו' או שאר הפועלי' כולם דין אחד להס :

ג מעשה חירע ששדכן אחד כהנ לראובן שידוך חי'
 לגיבחו האלמנה והשיב לו ראובן ונגמר
 השידוך ואמר ראובן שהוא ג"כ שדכן כמוהו שהרי מעולם
 לא כתב אל האלמנה שום דבר נ"ל שדכין עס ראובן ג"ל
 דה"ל לשדכן לאחזיי בפירוש שהוא שדכן לבדו ודברים
 שנלב אין דברי' והלא השדכן אינו יכול לתבוע את האלמנ'
 כלל לפי שלא דבר עמה ולא כתב לה כלל וראובן יכול
 להוצעה וה"מ כשהיא אלמנה דעבדא ארעתה דנפס' והיה
 יכול לידר עמה בעלמה ולכן כשכתב לגיסה ה"ל לאחזיי
 חבל חס היחס בחולה ולא היה לה מי שישתדל בעדה רק
 גיסה נ"ל שהוא נחשב לה בעל דבר ולא סרסור וכ"ס האב
 על צחו ואע"פ שהיה אפשר לומר דגס באלמנה לא היה
 יכול לידר עמה בעלמה או לכחוב לה לפי שהיה מהביישת
 בפניו מ"מ המע"ה ועליה דידה רמיא לאחזיי וראובן
 הוא מוחוק שהרי הוא יכול להוצעה ולא השדכן ועד יש
 לדקדק מאוד בלשון הכתב שאס כתב לראובן שהוא מודיע
 לו שידוך פלוני ולכן אל יעכב בדבר כי הוא שידוך הגון
 נמצא שעשאו לראובן בעל דבר אפשר כי צוה יר השדכן
 על העלוונה וצ"ע :

ד התוקע כפו כדי לקיים המקח נ"ל דיכול לחזור
 בו כל זמן שעסקין באותו ענין דלא
 עדיף מקנין הן לטעם שכתב הרא"ש וז"ל ודוקא בקנין
 הוא שנתנה הכמים זמן לחזרה כי כן דרך לקיים כל דבר
 פתאום מקיימין אותו בק"ס שלא יחזרו צהס לכן נחנ' לו
 שהוא להחזונוות חבל בשאר קנינן הגבהה ומשיכה ומסירה
 כסף ושטר וחזקת אין צהס חזרה אחד כדי דבור הן
 למ"ס הג"מ ס"ה ממכירה בשס הר' יונה דדוקא קנין כיון
 דלא החזיק הגוף המקח ולא נחן בו דמי' נחנ' חכמים
 שיעו' שאותו דבר שחישב דעתו עליו וכונ"ל הלכ' למעשה :
 ס מעשה

לד עמלנו נהיה צען על שבעים קאלון לית שיער
 לכוין הכלל והוא נחשב כמקסימום כיוון מזה והכניסה
 להטותה והיא אחת מן המכניסות לזה וזוהי המהותית שיה

סימן י

דין שוקן מוחזק, ודין שוקן שני שהנכנסו הראשון
 להצטרף השניון לדין השני שזמן התקופה גם עם די

העולה להלכה: (א) שהיה אית הנחנה כי הותרה כדי
 שיהיה ויהי והנכנסו להחליט (אוח 4) - א' הותרה כדי
 שיהיה ויהי והנכנסו להחליט (אוח 4) - א' הותרה כדי
 שיהיה ויהי והנכנסו להחליט (אוח 4) - א' הותרה כדי

לכן גם בחזרי הכנסה נחלה על וכן נחשב כרשיו כיון שאינו
 מפרק אותה נדרך להחליט ויהי האחד שלה, והאחר
 הבהמה ותקוף כהצד האלפא כהנכנס בשנים שהנכנסו לעל
 (אוח 4).

בצל גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו
 כיון גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו
 כיון גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו
 כיון גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו

בצל סימן ט

בצל גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו
 כיון גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו
 כיון גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו
 כיון גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו

החכמה

החכמה גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו
 כיון גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו
 כיון גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו
 כיון גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו

בצל סימן י

בצל גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו
 כיון גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו
 כיון גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו
 כיון גם נחשב, וזה גם הולידה מזה. מזה לא עליו

החכמה

ולפי שיטת הפתחי תשובה, אם אין לדיין או לב"ד רגלים לדבר נגד הנתבע, ורק לבע"ד לפי טענתו יש רגלים לדבר הוי טענת ספק, ואין מחייבים שבועה, אפילו לפי פסק הרמ"א, ולענ"ד ברור כמו שפסקתי.

ובסימן צ"ח בחו"מ סעיף א' אפילו שהיה כמה שנים ולא תבעו אין אומרים מחל לו כיון ששהה כ"כ שנים ולא תבעו ואפילו שמענו שנתייאש מהחוב לגמרי ואמר וי לחסרון כיס אינו יאוש, ואפילו אין שט"ח יוצא מתחת ידו אם החייב מודה עכ"ל וכי ע"ז הסמ"ע דמודה שעדיין לא פרעו, אלא שטרען דמחל לו, ור"ל הואיל ולא תבעו כמה שנים מסתמא מחל לו, אבל אם טען דמחל לו בפירוש פשיטא הנאמן במגו דפרעתך דאמרינן כיון דמחל לו תו לא איכפת ליה בשטר עכ"ל, ובסי' שער משפט" שם כתב דאין הלוח יכול לחייב שבועה את המלוה שישבע שלא מחל לו, אעפ"י שיש רגלים לדבר שעבר כמה שנים ולא תבעו ש"מ שמחל לו והקשה השער משפט הלא לפי פסק הרמ"א הלא באיכא רגלים לדבר יכול להשיעו שבועת היסת, וא"כ חייב אותו שבועה ותי" שם דמחילה בלב לא מהני כן כ' הריטב"א בב"מ דף ל"ד וכו"פ המהרי"ט ח' חו"מ סי' מ"ה וכו"פ הקצוה"ח בסימן י"ב, וא"כ אף דאיכא רגלים לדבר מ"מ מחילה בלב לא מהני, רק אם המחילה בלב הוי בבחינת דברים שבלבו ובלב כל אדם, יעו"ש, ואם מחילה בלב כן מהני ה"י זה שלא תבע רגלים לדבר גם לב"ד, ולפי הש"ך לא רק לשי' הרמ"א אפשר לחייב שבועה אלא אפילו לדעת הרמב"ם אפשר לחייב שבועה, ופלא על ה"שער משפט" שהקשה הקושיא רק על פי פסק הרמ"א וצ"ע.

משלישים שכר שדכנות ביד ב"ד, ואם אחר שהשלישו אומרים שפלוגי ודאי השדכן ועליו אינם זוכרים אעפ"כ חייבים להשבע שאינם זוכרים.

ובשו"ת מהר"ם מינץ סג"ל סימן ע"ד פסק דאם תבעו שהוא ה"י שדכן וזה ענה לו להד"ם אינו מחוייב לישבע, דאין כאן דררא דממונא כלל, יעו"ש, ולפי"ד יוצא שאם אומרים איני יודע פטורים מלישבע, אולם הרמ"א, ובתשרי מהר"ם סי' ש"ד, ובב"י בבדק"ב סי' ע"ה ס"ד, ובש"ך סימן פ"ז ס"ק כ"ה ובנוב"י, ובמשפט שלום קפ"ה כולם פוסקים דאפי' הוא טוען להד"ם ולא היית שדכן שלי חייב לישבע שבועת היסת, ולפי"ז אם אומר איני יודע חייב לישבע שאינו יודע.

סימן לה

שאלה :

שדכן הציע עבור בנו ש' ראובן את בתו של שמעון, ואח"כ השתדך שמעון עם הבת הזאת עם לוי, ולבסוף נתבטל השידוך עם לוי, וחזר שמעון אל ראובן ונגמר השידוך, והשדכן תובע שכר שדכנות, והמחותנים טוענים שהצעתו כבר נתבטלה, וזוהי הצעה חדשה הדין עם מי.

תשובה :

שכר שדכנות מה שנהוג כמדינה לא מגיע לו, אבל צריכים לפייסו באיזה סכום.

מקורות

בספר "שמן ראש" סימן כ"ו כתב אם אחד השתדל בשידוך, ובנתיים עשה הצד השני שידוך אחר, והותר הקשר, ולבסוף נעשה שידוך הראשון, אם יש למתחיל ראשון חלקו בשדכנות, כבר נשאל ע"ז בשו"ת "ספר יהושע" חלק אבהע"ז סוף סימן ס"ו והשיב דהואיל ונתבטל הדבר הראשון לגמרי, אין לשדכן ראשון כלום, ומ"מ סיים שצריך לבצע הדבר, בלומר שצריכים לפייסו באיזה סכום, ע"כ. ולפענ"ד מדינא לא בטיל השתדלות הראשון.

ואם הצדדים טוענים שאינם זוכרים אם השדכן או המתווך ה"י הראשון חייבים להשבע ע"ז שאינם יודעים אם הם חייבים לו לשלם והוי כמו מי שטרען איני יודע אם נתחייבתי דלפי ההלכה פטור מלשלם, מ"מ חייב להשבע שאינו יודע אם נתחייב, וכן פסק הנוב"י מהד"ת סימן ל"ו בד"ה ועתה נבוא וכו' דהוי כמו איני יודע אם נתחייבתי דהדין שחייב להשבע שאינו יודע ופטור, וכבר בארתי בתשרי הקדמת שהצדדים חייבים להשבע אפי' אם

וע"י שעשה צד אחד שידוך אחר אינו רק שנולד מניעה, שא"א לעשות ע"ז שידוך הראשון, וכיון שגפרד קשר השני, אינו רק הסרת המניעה, וחזר ענין ראשון למקומו, ודמי לאילו בנתיים העני אחד מן הצדדים, ואינו יכול לשלם נדן, כמו שנדבר בתחילה, ואח"כ נתעשר, ודאי דלא חשיב שידוך חדש רק הסרת המניעה בזה, ודמי למה שכי הרשב"א בתשובה, הביאו הב"י חו"מ סוף סימן קע"ג, במי שנתן להבירו רשות לשאוב מים מבאר שהדין, אם נפל אודא, כדאיתא סוף פ' השואל, זהו רק בנפל הבאר אבל לא נפל הבאר, אלא שנתמלא הבאר זבלים, וע"ז אינו יכול לשאוב ממנו מים ואח"כ הוציאו הובלים בהאי גוונא לא אמרינן דאולא, שהבאר עדיין קיימת, וה"ז כמו שכיסו פי הבאר, שזה מסיר הכיסוי ושואב עכ"ל הרשב"א וכן הביאו הרמ"א שם.

אלמא היכא שלא נתקלקל גוף הענין, רק מחמת מניעה אחרת נתקלקל הדבר ואינו פנים חדשות, רק כשהוסר המניעה, חזר החזקה הראשונה למקומה. אמנם יש טעם אחר שאין למתחיל ראשון כלום משום דע"י שעשה צד אחד שידוך אחר, ודאי נתייאש המתחיל הראשון מקבלת שטר, כבר כי המהרי"ק שורש ג' הובא ברמ"א חו"מ סימן קס"ג, דמהני יאוש בחוב, מכ"ש הכא שעדיין לא נתחייב לו והחייב יחול רק אם נעשה אח"כ השידוך, ומהני סילוק בעלמא מכ"ש יאוש, ואפילו למ"ש החכ"צ בהגהות הטרו"ז שם, דלא מהני יאוש בחוב, היינו משום שכבר חל עליו מקודם חיוב השבה משא"כ הכא, כ"ז שלא נגמר עדיין, לא נתחייבו לו הצדדים כלום, וכ"כ הרא"ש פ"א דב"ב סי' מ"ג, דדבר שאינו קנוי לאדם קנין גמור, ואינו לגמרי שלו כשאר ממונו, שאינו יוצא מתחת ידו עד שימכרנה או יתננה לאחר, סגי בגילוי דעת, דלא ניחא לי או שאין צריך לו, וכה"ג כתב הר"ן לענין ביטול חמץ דמהני גילוי דעת בעלמא, לפי שבלא"ה אינו קנוי לו לגמרי עכ"ל.

וז"ל משפט שלום שם, אם הציע שידוך, וצד א' עשה שידוך אחר ואותו שידוך נתבטל, וחזר ועשה השידוך שהציע הראשון, בספר שו"ת, ספר יהושע" אבהע"ז סי' ס"ו באמצע התשובה, בדיון

זה פסק, דכבר בטל דבר הראשון לגמרי וכדאיתא בכה"ג בחו"מ סוף סי' של"ג, ומ"מ נראה דיש ליתן להתחיל איזה חלק כי אין לחמת שידוך למקח, דכמקח אין צריך חכם, להבין השתוות הדברים, אבל בשדוכין לזווג זיווגים צריך לשער מי דומה למי ולא יוכל אדם לדעת ולהבין, רק אחד מאלף, אשר יעלה ברעיונו, כי הוא דבר המתקבל לפני זה, ולכן גם כאן שלא הועילה עצתו של זה בראשונה, עכ"ז יוכל להיות כי לולא שהתחיל הוא להציע הדבר מתחילה לא הי' עולה בלב אדם להציע הדבר ולכן יש ליתן להראשון ג"כ איזה דבר עכ"ל.

והנה בענין יאוש בחוב, דמהרי"ק והרמ"א והקצוה"ה פסקו דמהני והחכ"צ פסק דלא מהני, ובספרי, "שעורי ב"ק" סימן כ"ו הארכתי שם בזה, והבאתי שם מה שב' בספר, "אמרי בינה" דיני גביית חוב סימן ד', דהטעם שבגזילה לא מהני יאוש, הוא מטעם דאין זה נקרא שהגזול התייאש מעצמו, אלא הגזול הוא שמייאשו, שהגזול בעצם מה שגזול ממנו, מביא לידי כך, שהגזול יתייאש, ואין זה דומה ליאוש באבידה, שבאבידה הוא בעצמו מתייאש ולא שאחר מייאשו, והיסוד של יאוש באבידה נאמר איפה שזה שנאבד ממנו החפץ בא מעצמו לידי יאוש, ורק באבידה שהיאוש בא מעצמו גילתה תורה וחדשה שמהני יאוש, משא"כ בגזילה, שהגזול מייאש את הגזול, ע"ז לא חדשה תורה, והבאתי שם בספרי, מה שפסק הנתיבות שאם הגזול, תיכף כשראה שבא גזול כנגדו, התייאש מהחפצים, ואחר היאוש גזל הגזול, ג"כ הוי באסורא אתי לידו, ולא אמרינן שכיון שהגזול לקח החפצים אחרי שהבעלים כבר נתייאשו בהתירא אתי לידו, ולפי הסבר הזה מובן מאוד הפסק של הנתיבות, שהרי הגזול הוא שגרם לבגול שיתיאש, ומשוי"כ פסק הנתיבות שלא מהני יאוש באופן זה, כי אה"נ שהגזול לקח החפצים אחרי יאוש הבעלים, אעפ"כ לא מהני יאוש מפני שהגזול הוא שייאש אותו.

ולפי"ז באם הלוח הוא שגרם למלוח שיתיאש כגון שהמלוח תבע את הלוח הרבה פעמים ולא שילם לו, א"כ המלוח לא נתייאש מעצמו, אלא שהלוח הוא שגרם למלוח שיתיאש ולכן לא דמי

לאבידה, אלא לגזילה, וזה סברת הח"צ שפסק שלא מהני יאוש בחוב, ובסברא זו מתורץ מה שהקשה הקצוה"ח על החכ"צ, מהא דאמרינן ב"מ כו: נטלה ע"מ לגזולה, ואע"ג דאהדרי' לאחר יאוש, מתנה בעלמא הוא דיהיב ל' ע"כ. וקשה איך מהני יאוש בזה, הלא באסורא אתי ליד', והלכה כאביי דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש והסביר הרמב"ן בשם הגאון, שבאבידה, אם מצא קודם יאוש, לא מהני היאוש של אח"כ, מפני שמוצא אבידה, אליבא דרבה הוי שומר חנם, ואליבא דרב יוסף הוי שומר שכר, ויד שומר כיד הבעלים, והוי כאילו החפץ נמצא ברשות הבעלים, ויאוש ברשותו לא מהני משו"כ לא מהני יאוש שאח"כ משא"כ בנטלה ע"מ לגזולה, הרי אינו שומר אלא גזלן. ואינו מחזיק את האבידה בשביל הבעלים, אלא בשביל עצמו, כי הלא נטלה ע"מ לגזולה, ואין החפץ נמצא כאילו ברשות הבעלים, כי הרי שלא ע"מ להשיבה לבעלים מחזיק זה את האבידה, אלא ע"מ לגזולה, ואינו שומר של הבעלים ומשו"כ מהני יאוש, כ"כ במלחמות ד'.

יאוש, ולא דמי למצא אבידה ונטלה ע"מ לגזולה דמהני יאוש. ואע"ג דאהדרי' לבתר יאוש, מתנה בעלמא הוא דיהיב ל', הרי שכן מהני יאוש, דשאני התם, שזה שאבד האבידה, מעצמו נאבד ממנו האבידה, ומעצמו נתייאש וזה שמצא האבידה לא גרם לו שיתייאש, ומשו"כ מהני יאוש, ולפי"ן יש לעיין, אם בגדון דידן שצד א' השתדך עם אחר, והרי הוא שגרם היאוש ולא נתייאש מעצמו, וצ"ע. אלא א"כ נאמר שהוי דין סילוק, כיון שעדיין לא חל החיוב לשלם את החוב.

ולקמן בסימנים הבאים, אשוב בעזה"י לדון בדברי בעל "שמן ראש" כי אפ"ל שלא שייך בזה יאוש. כ"ו שלא חל החיוב, ואפ"ל שהדבר דומה שאם א' יאמר אם יאבד ממני חפץ אתייאש, וגם אפ"ל שאין הדמיון לנתמלא זבלים, עולה יפה, כי יש חרם הקדמונים לא לבטל שידוך, ויש קשר, וקנס, והרי זה כנפל הבור, ואמרינן בגמ' כיון דנפל אודא, ולא דמי לנתמלא זבלים, שאפשר להוציא בכל רגע את הזבלים וצ"ע.

סימן לו

שאלה:

מתווך הציע לראובן, לקנות ביתו של שמעון, והטעים לו המקח ולכסוף מכר שמעון הבית ללוי, ואח"כ הלך ראובן וקנה מלוי הבית, האם מגיע שכר תיווך למתווך, שהציע מתחלה לראובן, או לא.

תשובה:

ראובן אינו חייב לשלם שכר תיווך למתווך, ולפי דעתי צריך לפייסו באיזה סכום.

מקורות

פסק בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תליתאה חלק ג' סימן ז' במקרה שכזה שפטור לשלם, ומסביר שם שהטעם שמתווך מקבל שכרו בגלל שהוא חסר ע"י ביטול הזמן שמבטל זמנו בשבילו, וא"כ הוי

ומזה הקשה הקצוה"ח על החכ"צ שפסק דלא מהני יאוש בחוב מפני שבאסורא אתי ליד', כי בשעה שלוח המעות כבר נתחייב להשיב למלוה, ולוח רשע ולא ישלם, כ"כ החכ"צ, והקשה עליו הקצוה"ח, הלא לפי ההסבר של הרמב"ן, למה אם באסורא אתי ליד', לא מהני יאוש באבידה, משום שהוי שומר, והוי יאוש ברשותו, ומשו"כ לא מהני היאוש, ורק משו"כ שזה הוי יאוש ברשותו לא מהני יאוש, והא ראי' שאם נטלה ע"מ לגזולה דלא הוי שומר כן מהני יאוש, ואע"ג דבאסורא אתי ליד' ולא אמרינן שכיון שכבר נתחייב בהשבה לא מהני יאוש, והקשה הקצוה"ח מכאן על החכ"צ, ובחוב לא שייך לומר, שהמעות נמצא ברשות המלוה ואפי' אילו קיימים אותן מעות מלוה, הרי מלוה להוצאה ניתנה, ולכן מהני יאוש בחוב, כ"כ הקצוה"ח, וחולק על החכ"צ שפסק דלא מהני יאוש בחוב.

אולם לפי ההסבר של ה"אמרי בינה" שבגולה לא מהני יאוש, משום שהגולן הוא שגורם ליאוש, וא"כ בחוב ג"כ הלוח הוא שגרם ליאוש, ולא מהני

פתחי תשובה אה"ע סימן אות ט"ז בשם שו"ת פנים מאירות

לו רק מטלטלי כו', ע"ש, ועיין בספר בית מאיר בסוף סימן צ"א שם מ"ש בענין זה, וצ"ע לדינאן. ועיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ב סי' ס"ג בשדכן ששידך בן פלוני ממקום פלוני לבת פלוני ממקום פלוני, ונבא אחד מן המקומות היה תיקון ליתן מן מאה לנדן אחד זהב שכר שדכנות, ובמקום השני היה ליתן מן מאה נדן אחד ר"ט, והשדכן תובע שכרו כמקום היוקר והמחוחנים אינם רוצים ליתן אלא כפי המקום הזול. והאריך בזה חוביא דברי הירושלמי בפרק הפועלים [ב"מ פ"ו ה"א] ודברי הרמ"א בחז"מ סימן של"א סעיף א', ומסיק, כללא דמילתא, דאם החתן היה דר במקום הזול והכלה במקום היוקר והשדכן היה דר במקום החתן, אין לו משגי [הצדדים] אלא כמקום הזול, לא מיכעיא מצד הכלה שעשה לה פעולה במקום הזול, אלא אף להחתן שעשה לו פעולה במקום היוקר, מ"מ כיון שהוא דר במקום החתן שהוא מקום הזול נתרצה למונה במקומו, אבל אם היה דר השדכן במקום היוקר, מחויבים לשלם כמנהג מקום היוקר שדר בו השדכן, ע"ש היטב. ועיין בספר תפארת ישראל שם [סוף] סדר נשים ברמזי אה"ע"ו שלחן ערוך השלם <מהדורת פריעדמאן> עמוד מס 353 כח אה"ע ב (כו - סה) קארו, יוסף בן אפרים הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב סימן כז

סימן נז

שדכן ממקום אחד שעשה שדוך במקום אחר, ופועלים ממקום אחד שנשכרו למקום אחר

כ"ח חמו השליג

מ"כ יידי וחביבי זרבי הגאון חזקוני המפורסם
כ"ה מתוריר רשיי שרגא רובין הלבשרטאם
שליט"א תאזמיר מצייטונאו.

הנה השידוך שכל המעשים נעשו משדכן שבאיי באיי
שחא בשכר פחות מבני שנהגין ליתן באמעריקא

אגרות משה עמוד מס 276 (אה"ע ד, חו"מ ב) פיינשטיין, משה בן דוד הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אגרות

חושן משפט

משה

רעט

האי הצדק עם הור"ג שצריך לשלם כפי מה שנתונים בא"י, ואין צורך לתא דכתב הרמ"א בריס שלי"א דאולינן בתר המקום ששכר שם הפועלים, דהוי כולם בין השוכר בין הפועל נמצאים במקום אחד דמי ממש לאחד שבא למקום וזל הוצרך לחפור בנד שודאי משלם רק כפי שכר פעולה שבמקום התא כדכתב הור"ג בתחלת דבריו.

ובעובדא דשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' ט"ג) שהביא כת"ה שבמקום החתן שכר שדכנות הוא בוול ובמקום הכלה הוא ביוקר והשדכן דר ג"כ במקום הוול, ועשה פעולה בשני המקומות כיון דהוי נמצאים בשני המקומות היינו דמה שהיה צריך לדבר עם הכלה העוריה היתה עבודתו במקום היוקר ומה שהיה צריך לדבר עם החתן העוריה היתה עבודתו במקום הוול, היה נראה לע"ד דצד הכלה צריך לשלם בעד החצי שעליה במקום הוול שהרי העבודה והפעולה עבודה שהיה לו בדבורו עם החתן העוריה היה במקום חוול וצד החתן צריך לשלם בעד החצי שעליו במקום היוקר והעבודה והפעולה עבדו שהיה לו בדבור עם הכלה והוריה היה במקום היוקר ולא יחזי תוצאות שרין באופן זה, ואין חלוק באיזה מקום דר השדכן אלא תלוי באיזה מקום עשה הפעולה וכיון שבשני מקומות עשה הרי יש לשלם לו בכל מקום מה שעשה שם, וכיון שמה שהיה צריך לעבוד עבור החתן הוא לדבר עם הכלה ומה שהיה צריך לעבוד עבור הוול הוא לדבר עם החתן צריכין לשלם כל צד החצי לפי המקום שעבד עבורו. ולא מצנן לי הטעם שסובר הפמ"א שכל השדכנות הוא במקום הוול (והספר אין בידי לעיין בו). דאף שהשדכן הוא במקום הוול מ"מ מה שעשה במקום היוקר יש לשלם לו כבמקום היוקר שעשה שם (וכשאבא בעתיי לביתי אראה בלי"ג לעיין בדבריו).

ולענין עשה פעולתו בכתב למקום היוקר שהפמ"א מסיק דכיון שהשדכן הוא במקום הוול צריך לשלם לו במקום הוול ולהתד"ג היה נראה דכיון שכתביבה כדבור דמי שלכן הוא כבא לשם בעצמו, לע"ד נראה כזה כהפמ"א דאף דבור גמור כמי"ג שהיה מדבר במקום הוול חזיה נשמע במקום היוקר כגון בטעלעפאן נמי יש לשלם לו רק במקום הוול ששם עשה את פעולתו באמירה וכתביבה שהגיע לשם, ובאגרה דכתב יתרו (מכילתא ריש יתרו) אני בא אליך תא אין פירושו שבקבלת תמכתב הוא כבא אלא שפירושו שהוא חודעה שיבא ונקרא גם בכתב בלשון ואמר, שלכן לא שייך לתחשיב כאילו בא בעצמו שם לעבד עבור השדך. וע"י שליח שבא לשם לעשות השדך צדק הור"ג שהוא במקום היוקר אבל לא בכתב.

ואגב אוכר הירושלמי שהביא חב"י בסימן שלי"א טע"ה ח' בפרק הפועלים היא שאיתא שם בני טבריא

לא משכימין ולא מעריבין בני בית מעון משכימין ומעריבין בני טבריא שעלו לשכור מבני בית מעון נשכרים כבני בית מעון ובני בית מעון שעלו לשכור מטבריא נשכרים כבני טבריא אבל אדם שהלך מטבריא לשכור פועלים מבית מעון יכול הוא מימר כן סלקת במחשבתך ולא הויגן משכח מיגר פועלים מטבריא אלא בגין דשמעית עלייכו שאתם משכימים ומעריבין בגין סלקית להבא, שלכאורה הוא כפל דברים שמתחלה אמר בני טבריא שעלו לשכור מבני בית מעון נשכרים כבני בית מעון, ואח"כ אמר אבל אדם שהלך מטבריא לשכור פועלים מבית מעון יכול מימר בגין שאתם משכימים ומעריבים סלקית להבא שא"כ הוא נמי דין הראשון שנשכרים כבני בית מעון, ולכן ניכר שהוא טעות סופר וצריך להיות כלשון הירושלמי בספרינו וכפירוש הפ"מ בני טבריא שעלו לשכור בבית מעון נשכרין כבית מעון, היינו שפועלים מטבריא שעלו לשכור עצמן נשכרין להשכים ולהעריב כמגוג בית מעון, בני בית מעון שירדו לשכור בטבריא נשכרין כטבריא, היינו שפועלים מבית מעון ירדו לשכור עצמן בטבריא נשכרין כטבריא שהוא שלא להשכים ולהעריב, אבל אדם שעולה מטבריא לשכור פועלים מבית מעון, היינו שאם אחד מטבריא שתוצרך לפועלים תלך לביה מעון לשכור שם פועלים ולהביאן לטבריא לעשות פעולתו היה ספק, ופשיט יכילו מימר בגין דשמעית עליכון דאתון משכימין ומעריבין בגין כן סלקית הכא שלכן אף ששכרן לעשות בטבריא צריכין להשכים ולהעריב כבית מעון, עיי"ש בפ"מ והוא לכאורה פירוש נטו. אבל לא הוזכר באם אדם שעלה מבית מעון לטבריא לשכור פועלים איך דינו דבוה לא שייך הטעם דפשיט לבא אחד מטבריא לבית מעון שדינו כבית מעון, וזחוק לומר דהוא כנפשט ממלא דדינו כטבריא מאחר דליכא הטעם, והא כשבעי לת לא ידע מתפשיטותא חז"ל לשאול גם על אחד שבא מבית מעון לטבריא איך דינו. תראה דכיון דשכר בטבריא פשיטא דדינו כטבריא, אף שליכא שום טעם לאחד מבית מעון שמשכימין ומעריבין לשכור פועלים בטבריא שאין משכימין ומעריבין, דמת לנו אם יש לו טעם או לא תא עכ"פ בסתמא ידוע שפועלים לטבריא אין משכימין ומעריבין ואדעתא דחכי אגרו. ולכן אפשר יש לגרוס גם כב"י כן בבית חחת המס.

אבל חב"י ציין לעיין בתשובת הריב"ש שכתב בסוף סימן שלי"ב, ושם ג"כ הוא כגירסת חב"י שלענין אבל רק תשיטא דהוא בני בית מעון שבאו לשכור מטבריא נשכרין כבני טבריא אבל אדם מטבריא שהלך לשכור פועלים מבית מעון יכול מימר בגין דשמעית עליכון דאתון משכימין ומעריבין בגין כן סלקית הכא, וגיטא וז ג"כ נכונה דלא נקט כלל הדין כשבאו